

Blšanka a povodeň v roce 1872

Přirozená, tekoucí - nebo i klidná - voda přitahuje naše oči a dotváří vjem malebné a příjemné krajiny. V našem okolí se o to stará řeka Blšanka, dříve též Zlatý potok, německy Goldbach. Jedná se o pravostranný přítok Ohře. Protéká chmelařskou oblastí, která se nachází ve „srážkovém stínu“ pásma Krušných hor s obvykle nízkým úhrnem srážek kolem 450–500 mm za rok. Plaveniny dodávají Blšance charakteristické červenohnědé zbarvení.

Blšanka pramení v Doupovských horách na území vojenského újezdu Hradiště v nadmořské výšce okolo 685 m. Protéká obcemi Lubenec, Kryry, Očihov, Blšany, Libořice, Železná a Měcholupy, má hlinitopísčité dno a vysoké svislé hlinité břehy, lemované pásmy vzrostlé vegetace. V průběhu toku se střídají přírodě blízké i uměle upravené úseky. Plochá údolní niva na obou stranách toku je využívána hlavně pro pěstování chmele. Mezi Měcholupy a Holedečí má Blšanka větší spád - tam je dno kamenité s peřejemi. Dolní tok je široký 5–10 m, ústí do řeky Ohře u obce Zálužice.

Blšanka se s délkou 50,79 km od pramene k soutoku řadí do druhé poloviny tabulky českých a moravských řek srovnaných podle délky. Povodí Blšanky pokrývá plochu 482,74 km².

Obr. 1: Blšanka u Měcholup, autor Jiří Kadlec, volné dílo - licence Wikimedia Commons

Při běžném průtoku je říčka Blšanka spíše větším potokem. Můžeme na ní najít malebná zákoutí ukrytá mezi poli a chmelnicemi. Před téměř 145 lety se však z nevinné říčky stal živel, který zabíjel a ničil rozsáhlé oblasti, kde má i dnes svůj domov mnoho z nás.

Obr. 2: Víte že u nás dosud najdete stopy po katastrofální povodni? Fotografie značky úrovně vody, která je vytesaná do zdi domu č. 41 v Železné. Foto: rodina autora

Povodeň 1872

Na oficiálních webových stránkách Českého hydrometeorologického ústavu, který je hlavním zdrojem předpovědí počasí v České republice, se v charakteristikách druhů povodní stále uvádí, že asi vůbec největší historickou - a dodnes nepřekonanou - přívalovou povodní v Čechách a na Moravě byla povodeň v květnu roku 1872. Během cca 6 hodin se vyvinuly opravdu extrémní meteorologické situace, při nichž spadlo na více místech přes dvě stě milimetrů srážek.

Příčinou bylo silné frontální rozhraní v oblasti středních a západních Čech mezi velmi teplým vzduchem na jihovýchodě a chladným vzduchem na severozápadě, které vzniklo

25. května 1872. Na tomto rozhraní se vytvořila tlaková níže pohybující se k severovýchodu a v jejím týlu došlo k velmi intenzivní srážkové činnosti. Mohutné konvektivní bouře zasáhly území o rozloze cca 4000 km².

Vraťme se k našemu blízkému okolí, protože právě povodí Blšanky - též Střely a dolní Berounky a jejich přítoků - patřily k nejpostiženějším.

Na den 25. května připadla tehdy sobota a o tom jak se události začaly rozvíjet máme dobové svědectví ze Stebna u Kryr (Jisteben): „(Toho dne) *byla krajina naše celý den pod mrakem; při tom bylo tak zima a vítr vál tak mrazivý, že zdálo se, jako bychom již měli listopad. Ke třetí hodině odpolední však pojednou se oteplilo, zároveň nastala taková tma, jakouž míváme touž dobou teprve po deváté hodině večer. Za nedlouho dalo se do deště a v půl hodině již tak se lilo, že věděli jsme, co nás očekává.*“

Neznámý autor dále popisuje tragický sled událostí, který vedl k úplnému zničení pily stojící na jednom konci Stebenského rybníka. Rybník se později protrhl a v troskách pily zahynulo toho sobotního večera šest lidí včetně dvou dětí.

Celkovou bilanci ztrát na životech během povodně provedl Otomar Dvořák, který v roce 2002 vydal monografii „Nebeská stavidla se otevřela“. Za základ vzal práci, kterou o povodni vydal hned v roce 1872 František Skrejšovský, majitel a vydavatel týdeníku Světozor. Založil ji na faktech zveřejněných v dobovém tisku a v místních kronikách a použil výpovědí očitých svědků. Bilance byla děsivá: 337 mrtvých, přes tisíc zcela zničených budov a domů a nedozírný objem škod.

Časový přehled hlavních událostí

SOBOTA 25. května 1872:

Místní čas	Událost
1200-1300	Nezvyklé meteorologické jevy upoutaly pozornost obyvatelstva pod hřebeny Brd a na Křivoklátsku a Rakovnicku již krátce po poledni.
1300-1500	Začátek bouří
1500-1600	Prudké vzestupy toků a průtrže rybničních hrází byly zaznamenány v horních partiích povodí
1615	Stašov, Zřícení železničního mostu na Červeném potoce
1700	Přetok hráze Stebenského rybníku, Podvinecký potok
1730	Klabava u Rokycan rychlý vzestup o 270 cm
2000-2100	Beroun: Berounka se vylila se z koryta Křivoklát: Rakovnický potok kulminuje Mladotický rybník, Mladotický potok a Střela: protrhla se hráz Beroun: prudký vzestup Berounky po minutách.
2130	Plasy: prudký a náhlý vzestup Střely, druhá a vyšší fáze povodně
2300	Dobřichovice, Berounka: prudce stoupá rychlostí 30 cm/15 min Blatenský rybník: protrhla se hráz, Měcholupy: zánik parní pily

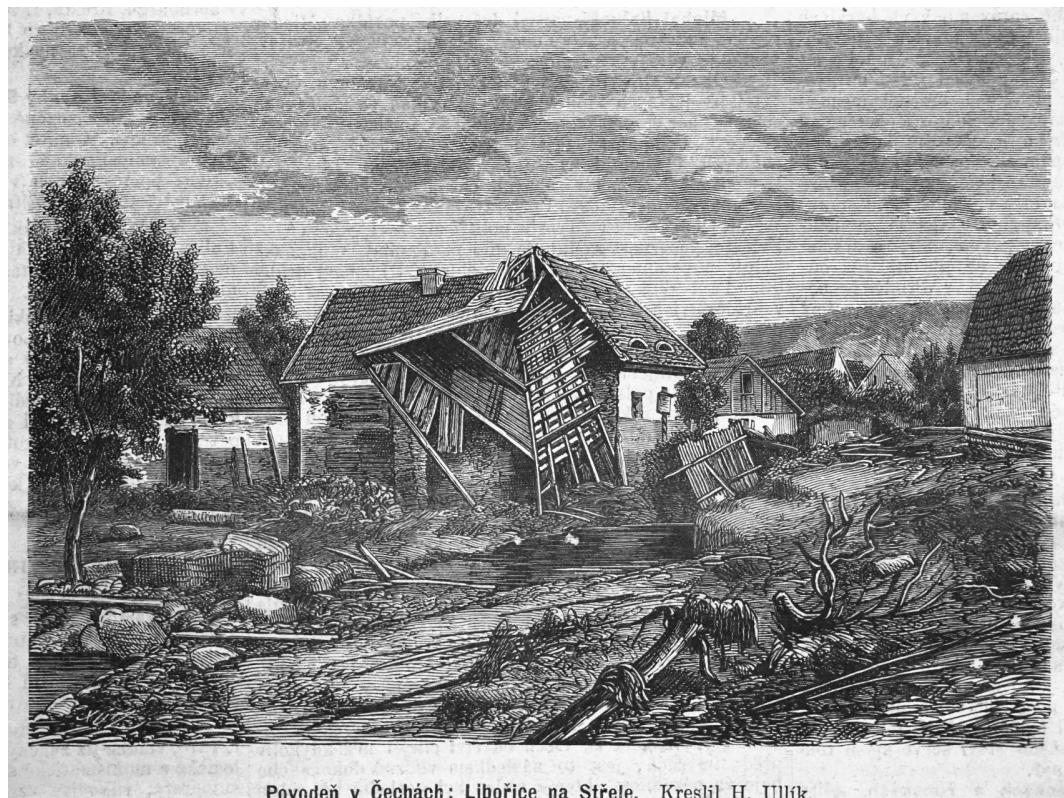
NEDELE 26. května 1872:

Místní čas	Událost
0200-0300	Beroun, Dobřichovice: Berounka kulminuje, Praha: stoupají hladiny
0530	Berounka pokles
1200	Praha: další vzestup Vltavy
1400	Praha: Vltava kulminuje

Krátká doba trvání srážek a jejich extrémní intenzita a úhrny vedly k okamžitému povrchovému odtoku a jen minimální infiltraci do půdy. Tomu odpovídaly i dosažené extrémní průtoky. Maximální a rekordní srážkový úhrn 289 mm byl zaznamenán právě v Měcholupech.

Blišankou byly tehdy postiženy nejvíce Kryry, Očihov, Blšany, Libořice, Liběšovice, Měcholupy, Železná, Velká Holedeč (dnes Holedeč), Veletice, Trnovany a Dobříčany. Ušetřeno nezůstalo ani Stebno na Podvineckém potoce. Voda přišla v noci. To byl jeden z důvodů, proč se řada lidí utopila. Možnosti evakuace a záchrany byly minimální. Dalším faktorem byla rychlost, s jakou se povodeň přihnala. Sílu povodňové vlny zvětšilo protržení hrází rybníků, které nápor vody nevydržely. Jen v povodí Blišanky se jich protrhlo pět.

Pokud jde o ztráty na životech, v Libořicích zahynulo celkem 13 lidí, v Blšanech sedm, v Očihově devět lidí, v Siřemi dvě děti, v Železné 26 lidí, v Měcholupech pět (dle Světozoru sedm) a ve Velké Holedeči (dnes Holedeč) 41 lidí.

Povodeň v Čechách: Libořice na Střele. Kreslil H. Ullík.

Obr. 3: Časopis Květy, č.28/1872, str. 224. Chybně uvedeno "na Střele".
Konkrétní místo v Libořicích se nám nepodařilo identifikovat

Blšanka čili zlatý potok nadělala mnoho škod v Zatecku. K osadám, které touto vodou nejvíce utrpěly, náležejí Libořice (Liboritz). Dne 25. května o 1/2 12 v noci ozývalo se tady najednou volání o pomoc; vedle toho bylo slyšeti strašný lomoz a třeskot. Voda ženou se s nesmírnou prudkostí zachvacovala všecko, co jí v cestě leželo; domy, mosty, zdi, všecko se řtilo a mizelo ve vlnách. Obyvatelé, kteří večer bez starosti na lůžko ulehli, byli v první nejtvrďší spánek pohřženi, když se voda přivalila; probouzeli se, když voda již do obydlí vnikala. Dobytek také stál již ve vodě a mohl býti jenom stěží zachráněn. Více domků u potoka ležících bylo pobořeno, obyvatelé od proudů zachvácení; v jiných domech museli se obyvatelé utéci na hůry a na střechy očekávající tady v smrtelných úzkostech až vody opadnou. Jiní se probudili teprve, když voda již oknem se hrnula. Mnozí lidé byli i s postelemi vyzdvíženi a plavali ve svém příbytku. Někteří byli tak šťastní, že se mohli uchytit nějaké tyčky nebo hřebu; hlavu museli až ke stropu přitlačit, dosahovalať, voda až k ústům. Děti, rodiče, příbuzní volali o pomoc: nikdo nemohl pomoci. K tomu všemu noc jako havran. Někteří takto zavěšení vydrželi kolik hodin v zoufalém svém postavení; ráno byli celí zkrchlí a pod nimi nalézaly se mrtvoly příbuzných. Když se rozednilo, objevila se zrakům spousta, jakou byla způsobila. Celé rodiny se utopily; domy byly zcela nebo alespoň částečně pobořeny. V Libořicích a v Železně 1/4 hodiny odtud vzdálené zahynulo 39 lidí.

U statku libořického zničila voda školku stromovou, zeleniny, květiny a sady ovocné, pařeniště a skleníky; na loket bahna pokrývalo tyto pozemky.

(Pokračování.)

O řádění zlatého potoka v Libořicích v Zatecku, vypravovali jsme již v čísle 30. na str. 355. K tomu ještě dodáváme následující podrobnosti. V domku č. 47., který proudy spláchly, utopili se brněň Plascha se ženou a výminkáři Václav a Anna Bartovic. Také manželka představeného a mlynáře Lukše zahynula. Nalézala se svým manželem a dvěma děvečkama v přízemku, když voda do atavení vnikla. Mlynář hledě zachránit nejlepší věci volal na ženu dolů, aby utekla nahoru. Obě děvečky si pospíšily, mlynářku ale proud strhl z průjezdu do mlýnice. Mlynář domnívaje se, že je žena na hůře, uklízel, co se uklidit dalo; ráno ale vělice se zděsil, když manželku mlovanou, a kterou teprve rok žil, pohřšil. Kromě mlýna byl představenému ještě dům č. 68. silně porouchán. V tomto bydlel náčenník Gruss se svou ženou, synem a dcerou. Syn protloukl v zoufalosti díru skrze strop, kterou sestru vytáhl na střechu. Otec a matka nemohl ale více dosáhnouti a musel patřiti, jak je proudy uchvátily. V č. 68. byli všickni obyvatelé ve spánek pohřženi, když se vody za hukotu přilínaly a je probudily. Voda již se drala do obydlí. Krejčí Vaníčka utekl se se ženou a dítětem na střechu, odtud ale byli srazeni a zahynuli ve vlnách. Tři jiné osoby v tomto domě držely se po kolik hodin na skobách a byly později osvobozeny. V jiném domku spal pomocník zahradnický se svým soudruhem. Voda se vedrala do světnice, než se toho nadáli, vyzvedla je i s postelemi až ke stropu. Jeden z nich vyskočil v zděšení z postele a utopil se, druhý ale ostal na posteli a byl zachráněn.

Obr. 4: Úryvky z časopisu Světozor, 26. 7. 1872 - str. 355 a 9. 8. 1872 - str. 379, skenováno z mikrofilmu. Zmíněný dům č. 68 dnes v evidenci neexistuje a č. 47 bylo zřejmě přiděleno jiné, novější stavbě.

Navzdory tehdejšímu poměrně omezeným možnostem komunikace, které byly ještě ztíženy povodní, se událostem spojenými se záplavami věnovala až překvapivě velká pozornost. Noviny přinesly zprávy z postižených lokalit. Do terénu bylo vysláno několik malířů, aby napáchané škody zachytili obrazem.

Soudobé obrázkové časopisy Světozor a Květy přinesly do té doby asi vůbec nejrozsáhlejší dokumentaci živelné pohromy u nás. Zachovalo se celkem asi 81 grafik a tok Blšanky byl dobře zdokumentován. Jen ze zaplavených Libořic a Železně byly ve Světozoru a Květech uveřejněny čtyři rytiny. Všechny obrazy ve Světozoru byly doprovázeny spojovacím textem a vydavatel Skrejšovský později v roce 1872 tento materiál vydal jako soubornou monografii o povodni.

Povodeň v Čechách. 51. Zahrada v Libořicích. (Dle náčrtku Fr. Chalupy kreslil Ant. Gareis.)

Obr. 5: Rytina s následky pohromy v Libořicích (čas. Světozor, skenováno z mikrofilmu)

*Obr. 6: Je na předchozí rytině dům č.p.96? Umístění oken svědčí pro.
Foto: rodina autora*

Masivní publicita nepochybně motivovala jak odborníky tak i politiky a správní úředníky k myšlence jak redukovat nebo i předcházet těmto nevídaným škodám. Podle studie publikované během zasedání archivu hlavního města Prahy v říjnu 1990 analýza následků povodně roku 1872 zčásti pomohla založit organizovanou

hydrologickou službu v Čechách a systém vedení kvalifikovaných vodočetných záznamů z českých toků. Toho bylo dosaženo v roce 1875 zřízením Hydrografické komise pro Království české se sídlem v Praze.

Obr. 7: Železná (časopis Světozor, skenováno z mikrofilmu)

Obr. 8: Stejně místo(?) v r. 2016. Foto: rodina autora

Obr. 9: Další ilustrace z časopisu Světozor. Konkrétní místo v Libořicích se nám nepodařilo určit, podle doleva stoupajícího svahu u kostelní věže by mohlo jít o pohled z jihozápadu (od Liběšovic)

Povodeň v Čechách: Pivovar v Měcholupech. Dle skutečnosti kreslil H. Ullík.

Obr. 10: Květy č. 29/1872, str.228. Identifikace místa je v tomto případě velmi snadná

Povodeň v Čechách. 88. Poslední vrch u Měcholup. (Dle skutečnosti kreslil Fr. Chalupa.)

Obr. 11: Časopis Světozor, č.33/1872 - str.389. Mohlo by jít o úsek trati za Měcholupy směrem k Holedeči (prudký svah pod obalovnou Silnice Group)?

Za 140 let se hodně změnilo: Předpovědní povodňové a hlášené zprávy jsou součástí integrovaného systému Českého hydrometeorologického ústavu. Povodňový plán vychází z Vodního zákona a je základním dokumentem pro ústřední řízení povodňové ochrany v České republice. Součástí plánu jsou i mapy záplavových území. Oblast Blšanky je do nich zahrnuta v celém jejím toku.

Snad se proto čtenáři nebudou zlobit, když krátký výlet do historie zakončím poněkud skeptickým citátem z pera Karla Vosyky, profesora - a později rektora - pražské techniky, který v roce 1888 napsal:

„Povodeň roku 1872 jest živelní pohroma vymykající se úplně z moci člověka, ležící pouze ve shluknutí se nepříznivých okolností atmosférických a opakujících se po dlouhé řadě let. Katastrofy takové musí člověk snést s resignací, jsa si vědom své malomocnosti oproti takovým zjevům“.

Blšanka způsobila v Měcholupech škody nesmírné. Kromě škod na pozemcích a na domech bylo tady také 7 osob vodou zabiteno. Potok směl tady důkladný most obecní, utrhal mlýn, starý pivovár (vyobrazení na str. 370.); důkladné zděná ploty u parku, českého kamenného lva se vrat zámku zanesl na 250 kroků, velkou kamennou sochu sv. Jana pryč odnesl. V pivováře mimo 700 věder piva zničil 1000 měr ječmene a 600 měr sládu. Hollerův nový mlýn a Laessigův „zlatý“ mlýn pod Měcholupy také zničeny. Největší škodu utrpěla tady společnost dráhy buštěhradské. Zlatý polok vrhl se na skály na levém břehu, podryl je a způsobil, že se sesuly na trať. Hráz sama byla prorvána, sesula se v délce 150 sáhů a při tom tak zkroutila, že se podobně nikde jinde nestalo.

Obr. 12: Úryvek z časopisu Světozor, 2. 8. 1872, skenováno z mikrofilmu

Literatura a odkazy:

Křivková, J.: Povodeň 1872 v povodí Berounky a Blšanky. Analýza a rekonstrukce. VÚV T.G.M. Praha 2001. 44 s.

Skrejšovský F. Zhoubná povodeň v Čechách dne 25. a 26. května r. 1872. Praha 1872, 142 s.

Dvořák, O.: Nebeská stavidla se otevřela, Knihkupectví u radnice v Berouně, Beroun 2000, 100 s.

Časopis Světozor, ročník 1872, dostupný na mikrofilmech v Národní knihovně ČR

Časopis Květy, ročník 1872, dostupný ve studovně Národní knihovny ČR

Sborník referátů: uspořádal a vydal Mgr. Jiří Chmelenský pro Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě 2014

Povodňový plán České republiky: http://www.dppcr.cz/html_pub/index.html?a_titulni_list.htm

Historické povodně: http://gis.kr-stredocesky.cz/webmap/pov_plan/Plan/html_cz020/b_ohrozeni_historicke.htm

www.denik.cz/ustecky-kraj/povoden_blsanka_20120524-9gma.html

Blšanka, Wikipedie: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bl%C5%A1anka>

http://zatecky.denik.cz/zpravy_region/blsanka_povoden_historie_20130611.html